

Schoolbeleid

Een schoolbrede aanpak van voortijdig schoolverlaten Beleidsboodschappen

EUROPESE COMMISSIE

Directoraat-generaal Onderwijs en Cultuur (DG EAC):

Directoraat B - Onderwijsmodernisering II: Onderwijsbeleid en -programma, Innovatie, EIT en MSCA

Unit B.2 - Scholen en opleiders; meertaligheid

Contactpersonen: Annalisa Cannoni, Petra Goran

E-mail: EAC-UNITE-B2@ec.europa.eu

*Europese Commissie
B-1049 Brussel*

Onderwijs en opleiding 2020

Schoolbeleid

Een schoolbrede aanpak van voortijdig schoolverlaten

DG Onderwijs en Cultuur

Dankbetuiging:

Dit werkdocument bevat de bevindingen van de ET2020 Europese Werkgroep Schoolbeleid (2014-15) van de Europese Unie¹ met betrekking tot haar prioriteitsthema 'voortijdig schoolverlaten'. Het werkdocument geeft de resultaten weer van het gezamenlijke werk van vertegenwoordigers van nationale overheden uit dertig EU-landen en geassocieerde Europese landen, en Europese sociale-partnerorganisaties. De Commissie dankt iedereen die hieraan heeft bijgedragen en wil met name haar erkentelijkheid betuigen aan de leden van de redactieraad, Paulo André, Mario Cardona, Anna Imre, Chris Kelly, Daniel Taubman, Charles Dolan, en de consultant van de Commissie, Ilona Murphy, voor hun speciale bijdragen aan dit werk.

De Commissie dankt ook alle deskundigen die hun commentaar op het werkdocument hebben gegeven en een waardevolle inbreng hebben gehad in het werk van de Werkgroep, met name dr. Alessio D'Angelo, prof. Paul Downes, prof. Alan Dyson, dr. Boris Jokić, prof. dr. Erna Nairz-Wirth, Catherine Pérotin, dr. Ward Nouwen, prof. Teresa Sordé Martí, evenals de Europese beleidsnetwerken SIRIUS, EPNoSL en ELGPN.

***Europe Direct helpt u antwoord te vinden
op uw vragen over de Europese Unie.***

**Gratis nummer (*):
00 800 6 7 8 9 10 11**

(*) De informatie wordt gratis verstrekt en bellen is doorgaans gratis, maar sommige operatoren, telefooncellen of hotels kunnen kosten aanrekenen.

Meer gegevens over de Europese Unie vindt u op internet (<http://europa.eu>).

© Europese Unie, 2015

Overneming met bronvermelding toegestaan.

EEN SCHOOLBREDE AANPAK VAN VOORTIJDIG SCHOOLVERLATEN

Kernboodschappen

De school is een van de belangrijkste actoren voor het aanpakken van voortijdig schoolverlaten, maar kan dat niet in afzondering doen omdat er factoren buiten de school zijn die het betrokkenheidsniveau en het succes van leerlingen beïnvloeden. Om die reden is er een 'schoolbrede aanpak' van voortijdig schoolverlaten nodig. Bij deze aanpak is de gehele schoolgemeenschap (schoolleiders, onderwijzend en niet-onderwijzend personeel, leerlingen, ouders en familieleden) betrokken bij coherente, collectieve en op samenwerking gerichte actie, in nauwe samenwerking met externe belanghebbenden en de gemeenschap in algemene zin.

Een schoolbrede aanpak stelt scholen in staat om adequaat in te spelen op nieuwe en complexe uitdagingen waar zij mee te maken hebben in verband met de toenemende diversiteit in de maatschappij.

Effectief leiderschap en bestuur zijn essentieel. Deze zijn nodig om een positieve schoolcultuur, teamwerk en op samenwerking gerichte praktijken binnen de schoolgemeenschap te stimuleren. Ze zijn ook nodig om schoolactoren en belanghebbenden bij elkaar te brengen om succes op onderwijsgebied te realiseren en voortijdig schoolverlaten te voorkomen.

Ontwikkelings- en verbeteringsprocessen voor scholen moeten doelen omvatten om de onderliggende factoren van voortijdig schoolverlaten aan te pakken. Hier moeten ook de gehele schoolgemeenschap, belanghebbenden, multiprofessionele teams, externe lokale diensten, ouders en familieleden bij betrokken zijn.

Men moet zich toeleggen op het investeren in doorlopende professionele ontwikkeling voor schoolleiders, leerkrachten en ander schoolpersoneel, met een focus op het bewustzijn van voortijdig schoolverlaten en de daaraan verbonden processen en op de competenties en vaardigheden die nodig zijn om leerachterstand en gebrek aan motivatie onder leerlingen aan te pakken.

Er moet worden gewaarborgd dat alle kinderen en jongeren gelijke kansen hebben op de toegang tot, de deelname aan en de voordelen van kwalitatief hoogstaand en alomvattend onderwijs. Een boeiend en relevant onderwijsprogramma, samen met inspirerend en toegewijd personeel, is de meest doeltreffende manier om voortijdig schoolverlaten en sociale uitsluiting te voorkomen.

Alle leerlingen en hun uiteenlopende behoeften moeten in het onderwijs centraal staan. Zij moeten actoren zijn van hun eigen leren en omgeven zijn door toepasselijke ondersteuning en diensten. De school moet een zorgzame, stimulerende en bevorderlijke leeromgeving bieden en voor alle leerlingen de verwachting scheppen dat ze hun volle potentieel kunnen vervullen.

Onderwijs is een gedeelde verantwoordelijkheid van ouders en school; het moet berusten op een onderlinge vertrouwensrelatie en samenwerking.

EEN SCHOOLBREDE AANPAK VAN VOORTIJDIG SCHOOLVERLATEN

BELEIDSBOODSCHAPPEN

Inleiding

Voortijdig schoolverlaten (VSV)¹ is een urgente kwestie voor individuele personen, de maatschappij en de economie. De vaardigheden en competenties die worden opgedaan in de tweede fase van het voortgezet onderwijs worden beschouwd als de minimumvereisten voor een succesvolle toetreding tot de arbeidsmarkt en als basis voor verdere onderwijs- en opleidingskansen. Deze vaardigheden en competenties helpen jongeren om zich voor te bereiden op de rest van hun leven en hun individuele potentieel te ontwikkelen zodat ze volwaardige en actieve burgers kunnen worden. Desondanks blijkt uit Eurostat-gegevens van 2014 dat 11,1% van de jongeren in de leeftijd van 18 tot 24 jaar onderwijs en opleiding gestaakt heeft zonder de tweede fase van het voortgezet onderwijsprogramma af te maken². Voor degenen die in het buitenland zijn geboren is de kans dat ze het onderwijs- en opleidingsstelsel voortijdig verlaten gemiddeld twee keer zo groot vergeleken met personen die in eigen land zijn geboren³. Ongeveer 60% van deze voortijdige schoolverlaters is óf werkloos óf inactief en kan een langdurige sociale en economische achterstand tegemoetzien. Het is uitgebreid gedocumenteerd dat het voortijdig verlaten van onderwijs en opleiding leidt tot verminderde kansen op de arbeidsmarkt en een grotere kans op werkloosheid, armoede en sociale uitsluiting⁴.

De complexiteit en veelzijdige dimensie van het voortijdig verlaten van onderwijs en opleiding wordt algemeen onderkend en vergt een evenredig multidimensionale aanpak om de uiteenlopende oorzaken op adequate wijze aan te pakken. Veel van de triggers houden verband met de gevolgen van bredere maatschappelijke factoren buiten het onderwijsstelsel. Voortijdig schoolverlaten is meestal het **resultaat van een combinatie van persoonlijke, sociale, economische en aan onderwijs en familie gerelateerde factoren**, die sterk met elkaar vervlochten zijn en leiden tot een **cumulatieve achterstand**. In veel gevallen is voortijdig schoolverlaten het

¹ De termen voortijdig schoolverlaten (VSV) en voortijdig verlaten van onderwijs en opleiding (ELET - Early Leaving from Education and Training) worden in dit document door elkaar gebruikt. Beide termen verwijzen naar een algemene definitie van voortijdige schoolverlaters in de leeftijd tussen 18 en 24 jaar, die ten hoogste de eerste fase van het voortgezet onderwijs hebben afgemaakt (ISCED-niveaus 0, 1, 2 of 3c kort) en die momenteel geen formeel of informeel onderwijs en opleiding volgen.

² Alle cijfers zijn afkomstig uit de EU-enquête naar de arbeidskrachten van 2014.

³ Gegevens van in het buitenland geboren personen moeten behoedzaam worden geïnterpreteerd, omdat ze niet voor alle, maar slechts voor sommige lidstaten beschikbaar zijn. Ook de gebruikte steekproefomvang is vaak te klein om er volledig betrouwbare conclusies aan te verbinden (zie Europese Commissie, Onderwijs- en Opleidingenmonitor 2015, http://ec.europa.eu/education/tools/et-monitor_en.htm).

⁴ Zie bijvoorbeeld OESO (2012) over gelijkheid en kwaliteit op onderwijsgebied (<http://www.oecd.org/education/school/50293148.pdf>), of de Europese Commissie (2011), werkdokument van personeel van de Commissie over het bestrijden van voortijdig schoolverlaten - begeleidend document bij het Voorstel voor een Aanbeveling van de Raad inzake beleid ter bestrijding van voortijdig schoolverlaten (<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52011SC0096&from=EN>).

resultaat van een proces van voortschrijdend gebrek aan motivatie voor onderwijs gekoppeld aan teleurstellende resultaten, waarvan de oorzaken in voor- en voerschoolse jaren kunnen zijn geworteld. Uit onderzoek blijkt dat de sociaaleconomische status en leerresultaten van ouders tot de sterkste determinanten van voortijdig schoolverlaten behoren.

Daarnaast kunnen bepaalde **kenmerken van onze onderwijs- en opleidingsstelsels** de leerachterstand verergeren, aanvullende barrières opwerpen voor leerlingen die met moeite vooruitkomen, en hun onderwijstrajecten belemmeren. Uit onderzoek blijkt dat stelsels die worden gekenmerkt door zittenblijven, vroegtijdige selectie⁵, onvoldoende ondersteuning van leerlingen, gebrek aan kwalitatief hoogstaand beroepsonderwijs en -opleiding en beperkte voorzieningen op het gebied van voor- en voerschoolse educatie en opvang, te maken hebben met sterkere sociale ongelijkheden in leerresultaten en -prestaties. **Op schoolniveau** zijn school- en klaspraktijken, de houding van leerkrachten en onderwijsstijlen ook van invloed op kinderen en jongeren en hun motivatie voor en betrokkenheid bij onderwijs: een ongunstig schoolklimaat, gebrek aan leerlinggerichtheid, onvoldoende bewustzijn van leerachterstand, geweld en pesten, slechte leerkracht-leerlingrelaties, en onderwijsmethoden en -programma's die als irrelevant worden beschouwd, zijn slechts een paar van de factoren die kunnen bijdragen aan het besluit om voortijdig het onderwijs te verlaten⁶.

Beleidsmaatregelen op EU-niveau

Op Europees niveau werd de noodzaak om voortijdig schoolverlaten te bestrijden onderstreept in de Europa 2020-strategie⁷. **Eén van de vijf hoofddoelstellingen is om het VSV-percentage in 2020 tot minder dan 10% terug te dringen. In 2011 nam de Raad een Aanbeveling inzake beleid ter bestrijding van voortijdig schoolverlaten aan⁸. Hierin worden lidstaten uitgenodigd om empirisch onderbouwde en breed opgezette strategieën** in te voeren, die alle onderwijs- en opleidingsniveaus aanpakken en de juiste combinatie van preventie-, interventie- en compensatiemaatregelen omvatten. Om de invoering van de Aanbeveling te ondersteunen, werd de beleidssamenwerking tussen Europese landen gestart via een thematische werkgroep Voortijdig schoolverlaten⁹.

Voortbouwend op de resultaten van deze groep werd er in 2014 een nieuwe Werkgroep Schoolbeleid voor Onderwijs en Opleiding 2020 opgericht, die bestaat uit beleidsmakers uit vrijwel alle EU-lidstaten, Noorwegen, Servië en Turkije en

⁵ De term verwijst naar situaties waarbij van leerlingen en hun familieleden wordt verwacht dat ze op jonge leeftijd verplichte keuzes maken tussen verschillende onderwijstrajecten.

⁶ Voor een recent overzicht van redenen voor VSV, zie Eurydice en Cedefop (2014) Tackling early leaving from education and training in Europe – Strategies, policies and measures, http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/thematic_reports/175en.pdf

⁷ Europa 2020. Een strategie voor slimme, duurzame en inclusieve groei, COM (2010)2020. Meer informatie op http://ec.europa.eu/europe2020/index_nl.htm

⁸ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/HTML/?uri=CELEX:32011H0701%2801%29&qid=1444771604714&from=EN>

⁹ http://ec.europa.eu/education/policy/strategic-framework/archive/index_en.htm Het eindverslag van de thematische werkgroep dat in november 2013 werd gepubliceerd bevat kernboodschappen voor beleidsmakers, een checklist met breed opgezette beleidslijnen en een bijlage met praktijkvoorbeelden uit diverse EU-landen: http://ec.europa.eu/education/policy/strategic-framework/archive/index_en.htm

vertegenwoordigers van Europese sociale partners. Hoewel de noodzaak van een breed en langlopend beleidskader waarin acties voor preventie, interventie en compensatie op consistente wijze zijn verwoord opnieuw werd bevestigd, heeft de WG Schoolbeleid zich geconcentreerd op **preventie van en vroegtijdige interventie bij voortijdig schoolverlaten op school- en lokaal niveau**. Via het leren van vakgenoten, analyse van casestudy's, karteren (van maatregelen van het schoolbestuur en praktijken voor het ondersteunen van leerlingen), inbreng uit internationaal onderzoek, dialoogvoering met deskundigen en diepgaande landspecifieke workshops, heeft de Werkgroep manieren bestudeerd waarop een meer **holistische en op samenwerking gerichte aanpak van voortijdig schoolverlaten** kan worden ingevoerd. Door middel van de ontwikkeling van een specifieke online 'Europese toolkit voor scholen voor alomvattend onderwijs en de preventie van voortijdig schoolverlaten'¹⁰, heeft de Werkgroep geprobeerd concrete ondersteuning te bieden aan scholen om uitval te voorkomen, snel en op toepasselijke wijze in te spelen op de eerste aanwijzingen van motivatieverlies en ervoor te zorgen dat elke leerling kan slagen.

Onlangs plaatste Luxemburg als voorzitter van de Europese Unie voortijdig schoolverlaten hoog op de agenda en gaf het debat over deze kwestie daarmee nieuw momentum. Het symposium dat in juli 2015 in Luxemburg werd georganiseerd en het voorstel voor Conclusies van de Raad voor aanname door de ministers van onderwijs in november 2015, bevestigen en bekrachtigen de conclusies die als gevolg van beleidssamenwerking inzake deze kwestie zijn getrokken.

Dit document bevat een samenvatting van de hoofdconclusies van de Werkgroep Schoolbeleid en benoemt de **kernvoorwaarden voor een op samenwerking gerichte aanpak** van voortijdig schoolverlaten en onderwijsachterstand op school- en lokaal niveau. Dit document richt zich tot onderwijsinstellingen op nationaal, regionaal en/of lokaal niveau al naar gelang van toepassing en relevant gezien de nationale context, evenals tot scholen. Het is een begeleidend werk bij en aanvulling op de nog te verschijnen 'Europese toolkit voor scholen'.

Een 'schoolbrede aanpak' van voortijdig schoolverlaten

Beleid om voortijdig schoolverlaten te bestrijden moet worden geïntegreerd in een **alomvattende, leerlinggerichte visie op onderwijs**, waarin kwalitatief hoogstaand onderwijs voor iedereen toegankelijk is. In een dergelijke visie kunnen scholen een cruciale rol spelen om ervoor te zorgen dat alle leerlingen hun groeipotentieel volledig vervullen, onafhankelijk van persoonlijke en familiegerelateerde factoren, sociaaleconomische status en levenservaringen. Scholen moeten veilige, uitnodigende en zorgzame leeromgevingen zijn die streven naar de betrokkenheid van leerlingen, waarin kinderen en jongeren kunnen groeien en zich als individuele personen en leden van de gemeenschap kunnen ontwikkelen, zich gerespecteerd en gewaardeerd voelen en erkenning krijgen voor hun specifieke talenten en behoeften.

Vanwege de veelzijdige aard van deze kwestie kunnen scholen voortijdig schoolverlaten en onderwijsachterstand niet alleen aanpakken. Verschillende

¹⁰ De 'Europese toolkit voor scholen' wordt beschikbaar gesteld via de School Education Gateway (<http://www.schooleducationgateway.eu/nl/pub/index.htm>); de eerste versie zal eind 2015 beschikbaar zijn.

belanghebbenden en diensten, binnen en buiten de school, moeten hun inspanningen bundelen en integreren. De school is de aangewezen plek om gemeenschapssamenwerking in gang te zetten. Dit vraagt om een '**schoolbrede aanpak**'.

Een 'schoolbrede aanpak' is een ecologische manier om een school te beschouwen. De school wordt beschouwd als een multidimensionaal en interactief stelsel dat kan leren en veranderen; een open leercentrum dat ondersteuning biedt aan zijn directe omgeving en ondersteuning ontvangt van de gemeenschap.

De ontwikkeling van een 'schoolbrede aanpak' voor het terugdringen van voortijdig schoolverlaten betekent dat de doelstelling om schooluitval uit te bannen en succes op school voor iedereen te stimuleren, op consistente en systematische wijze moet worden bevorderd binnen alle dimensies van het schoolleven die een impact op leerresultaten kunnen hebben. Bij een 'schoolbrede aanpak' voelen **alle leden van de schoolgemeenschap** (schoolleiders, het middenkader, onderwijzend en niet-onderwijzend personeel, leerlingen, ouders en familieleden) zich verantwoordelijk en spelen zij een actieve rol bij het aanpakken van onderwijsachterstand en het voorkomen van schooluitval. De gehele schoolgemeenschap zet zich in voor coherente, collectieve en op samenwerking gerichte actie, gebaseerd op multidisciplinariteit en differentiatie¹¹, en gericht op het op de meest geschikte manier ondersteunen van iedere leerling. Er heerst een cultuur en klimaat waarin "de school als geheel ten dienste staat van de leerling als geheel", met als doel de leerresultaten en het gedrag van leerlingen te verbeteren en hun emotionele, sociale en psychologische welzijn te ondersteunen.

Een 'schoolbrede aanpak' impliceert ook een **sectoroverschrijdende aanpak** en **nauwere samenwerking met een grote verscheidenheid aan belanghebbenden** (sociale diensten, jeugdhulp, welzijnswerkers, psychologen, verplegend personeel, logopedisten, deskundige begeleiders, lokale instellingen, NGO's, bedrijven, vakbonden, vrijwilligers, enz.) **en de gemeenschap in algemene zin**, om kwesties af te handelen waarvoor scholen niet de relevante expertise bezitten (en kunnen bezitten). Het concept van een 'schoolbrede aanpak' biedt de mogelijkheid om het gehele stelstel van actoren en hun onderlinge wisselwerking in en rond scholen in beeld te brengen, waarbij moet worden erkend dat elke belanghebbende een rol speelt bij het ondersteunen van het onderwijstraject van leerlingen en het bevorderen van hun leerervaring.

Een 'schoolbrede aanpak' is bevorderlijk voor alle leerlingen, niet alleen voor de risicogroep. Het zal scholen ook helpen bij het aanpakken van een grote verscheidenheid aan complexe kwesties waar scholen steeds vaker mee te maken krijgen. Uitdagingen die verband houden met de toenemende diversiteit, ongelijkheden en sociale uitsluiting, ook gezien de recente toename van de migrantenstroom, stellen allemaal nieuwe eisen aan scholen en vragen om systemische, op samenwerking gerichte antwoorden.

Het ontwikkelen van samenwerking vergt tijd en een verandering van aanpak en denkwijze. Het verlangt van individuele personen dat ze aan de hand van innovatieve methoden zowel de capaciteit als de bekwaamheid bezitten om in interdisciplinaire

¹¹ 'Differentiatie' verwijst naar het op maat snijden van onderwijsmethoden afhankelijk van de specifieke behoeften van een individuele persoon of groep leerlingen en/of specifieke omstandigheden. Dit vereist dat opleiders in staat zijn om een keuze te maken uit het zeer gevarieerde aanbod van onderwijs technieken en aanpassingsmogelijkheden voor lessen om in dezelfde cursus, klas of leeromgeving met een uiteenlopende groep leerlingen met uiteenlopende behoeften te werken.

omgevingen te werken. Meer tijd en ruimte voor dialoog en samenwerking, meer participatie van leerlingen en een sterkere betrokkenheid van ouders en familieleden zijn eveneens nodig.

Scholen moeten in staat worden gesteld een 'schoolbrede aanpak' te ontwikkelen en in te voeren. Er moet specifieke ondersteuning worden verstrekt aan scholen die te maken hebben met een hoog percentage voortijdige schoolverlaters of gevestigd zijn in regio's met een hoge mate van sociaaleconomische uitsluiting. Deze ondersteuning kan bijvoorbeeld bestaan uit extra financiële en menselijke ondersteuning of aanvullende ondersteuning voor doorlopende professionele ontwikkeling van personeel, gekoppeld aan aanhoudende controle. Er moeten ook ondersteuningsstructuren en -mechanismen aanwezig zijn om ervoor te zorgen dat er op relevant niveau een dialoog en een wederzijdse stroom van informatie plaatsvindt tussen de school, haar belanghebbenden en overheidsinstellingen (afhankelijk van nationale omstandigheden en met volledige inachtneming van het subsidiariteitsbeginsel) om ervoor te zorgen dat de dagelijkse realiteit van de school op beleidsniveau wordt begrepen. Het systematisch betrekken van scholen bij de beleidsvorming zou in dat opzicht nuttig zijn.

De **kernvoorwaarden voor een 'schoolbrede aanpak' van voortijdig schoolverlaten** zijn geordend rond vijf thematische domeinen, die onderling sterk met elkaar verbonden zijn. Elk domein is nader uitgewerkt in de 'Toolkit voor scholen', aangevuld met praktische voorbeelden en maatregelen. Voor sommige domeinen is het nodig dat er uitbreidend werk op Europees niveau in overweging wordt genomen:

1. Schoolbestuur
2. Ondersteuning van leerlingen
3. Leerkrachten
4. Ouders en familieleden
5. Betrokkenheid van belanghebbenden

1. Schoolbestuur

Competent en effectief schoolleiderschap en -bestuur zijn nodig om een positieve en op samenwerking gerichte cultuur en ethos te stimuleren, waarbij alle schoolactoren betrokken zijn en om sterke banden met de gemeenschap rondom de school te creëren. De volgende aspecten zijn essentieel:

- Grotere flexibiliteit/autonomie voor scholen: De complexiteit van voortijdig schoolverlaten vereist een flexibelere en vernieuwendere aanpak. Er moet meer flexibiliteit aan scholen worden toegekend met betrekking tot bijvoorbeeld maatregelen van het schoolbestuur, onderwijspraktijken en de invoering van onderwijsprogramma's (met een verbeterd toepassingsgebied voor een experimentele aanpak van schooluitval). Grotere autonomie voor scholen, gekoppeld aan strikte verantwoordelijkheid, stelt scholen in staat om de meest toepasselijke oplossingen voor complexe situaties te identificeren en op de beste manier aan de specifieke behoeften van de schoolgemeenschap te voldoen.

- Selectie, ondersteuning en opleiding van schoolhoofden: Schoolhoofden spelen een cruciale rol bij het ontwikkelen en invoeren van een 'schoolbrede aanpak', met name door een meer gespreide leiderschapsstijl aan te houden en ruimte en tijd voor samenwerking te creëren. Scholen hebben speciale, door waarde gedreven, competente en zeer gemotiveerde schoolhoofden nodig. Ze hebben behoefte aan leiders die over een duidelijke visie en organisatiegevoel beschikken, die de capaciteit hebben om nieuwe verantwoordelijkheden op zich te nemen, die autoriteit en macht kunnen delen, en die een dialoog over een aantal gemeenschappelijke doelen en verantwoordelijkheden op gang brengen en stimuleren tussen alle schoolactoren en met andere belanghebbenden. Schoolhoofden zijn de spil voor het bevorderen van een ondersteunende omgeving voor leerkrachten, waarin kennisoverdracht tussen leerkrachten, tijd voor feedback, reflectie en netwerken binnen en tussen scholen wordt gestimuleerd. Ze spelen ook een essentiële rol bij het bieden van mogelijkheden en omgevingen voor praktijkgerichte initiële lerarenopleiding en op onderzoek gebaseerde doorlopende professionele ontwikkeling met een focus op voortijdig schoolverlaten. Er is behoefte aan reflectie over de competenties en opleidingsvereisten voor schoolhoofden. Om effectief te zijn, moeten schoolhoofden correct worden geselecteerd, voorbereid en ondersteund. Initiële en doorlopende professionele ontwikkeling voor nieuwe, dienstdoende en toekomstige schoolhoofden moet met name het bewustzijn van mechanismen voor voortijdig schoolverlaten vergroten, evenals dat van het belang van leiderschap en samenwerking (onder meer met familieleden en de gemeenschap in algemene zin). Een aantal landen heeft al een gevorderdenopleiding voor toekomstige en/of dienstdoende schoolhoofden ingevoerd of is daarmee bezig, en sommige landen zijn begonnen met het ontwikkelen van competentiekaders voor schoolhoofden.
- Gespreid leiderschap: De invoering van een gespreid leiderschapsmodel op scholen, met een doelstelling die gericht is op verbeterd leren, vergt de ontwikkeling van een reflectieve praktijk en het delen van taken en verantwoordelijkheden binnen de gehele schoolgemeenschap. Schoolhoofden moeten zich in een positie bevinden waarin ze leerkrachten stimuleren om leidinggevende rollen aan te nemen binnen een bepaald kennisgebied, verantwoordelijkheid op zich te nemen en als individuele persoon of als groep initiatieven te nemen. Ze moeten teamwerk, interdisciplinariteit en professionele samenwerking bevorderen onder onderwijzend en niet-onderwijzend personeel, andere belanghebbenden, deskundigen en dienstverleners. De invoering van een gespreid leiderschapsmodel vergt ook een verbetering van de participatie in het schoolleven en formele en informele besluitvormingsprocessen door leerlingen en hun familieleden.
- Schoolbrede verbeteringsprocessen: Een schoolbrede aanpak heeft tot doel om de kwaliteit en normen binnen de gehele school te verhogen. Voor een effectieve aanpak moeten scholen de behoeften van de schoolgemeenschap identificeren en aanpakken, en zich toelagen op continue, cyclische processen voor verbetering. Scholen die actief gebruikmaken van schoolplanning en school(zelf-)evaluatie bevinden zich in een sterkere positie om voortijdig schoolverlaten uit te bannen. Hierbij moeten ontwikkelingsplannen en zelfevaluatieprocessen van scholen doelen omvatten om de onderliggende factoren van voortijdig schoolverlaten aan te pakken en succes op onderwijsgebied te bevorderen, daarbij rekening houdend met nationale, regionale en lokale normen. Schoolbrede verbeteringsprocessen moeten worden gekenmerkt door openheid en transparantie; ze moeten op een participerende manier worden ontwikkeld en ingevoerd door de gehele schoolgemeenschap (waaronder leerlingen, ouders en familieleden) en met

belanghebbenden, multiprofessionele teams en externe lokale diensten. Ze moeten zijn gebaseerd op gemeenschappelijke doelen en duidelijk omschreven rollen en verantwoordelijkheden. Er moeten duidelijke indicatoren op basis van risico- en beschermende factoren worden gehanteerd voor de controle op verbeteringen. Ondersteunende maatregelen voor het schoolpersoneel, waaronder bijvoorbeeld gestructureerde introductieprogramma's en doorlopende professionele ontwikkeling, moeten volledig zijn geïntegreerd in schoolontwikkelingsplannen.

- Externe controle- en beoordelingsmechanismen (kwaliteitsbewaking): op basis van kwantitatieve en kwalitatieve maatregelen die de diversiteit weergeven van activiteiten waarvoor scholen verantwoordelijk zijn, en de verschillende uitgangspunten/contexten waarbinnen scholen werken (bijv. proberen om de 'toegevoegde waarde' van de school te meten), kunnen mechanismen voor kwaliteitsbewaking een adviserende en ondersteunende rol spelen voor scholen bij de invoering van hun strategieën inzake voortijdig schoolverlaten. Hun doel is om de aandacht te vestigen op succesvolle processen voor verandering en ontwikkeling binnen scholen. Met name kwalitatieve indicatoren kunnen scholen helpen om maatregelen te overwegen die al zijn ingevoerd of die ontwikkeld kunnen worden om voortijdig schoolverlaten aan te pakken. Mechanismen voor kwaliteitsbewaking blijken het effectiefst te zijn wanneer zowel hun 'summatieve' functie (in verband met verantwoordelijkheid, bestuur en nalevingscontrole) en hun 'formatieve' functie (in verband met verbetering en ontwikkeling) elkaar aanvullen en onderling versterken¹².
- Netwerkactiviteiten tussen scholen: samenwerking en netwerkactiviteiten tussen scholen van uiteenlopende soort en op verschillende niveaus binnen hetzelfde verzorgingsgebied, kunnen de uitwisseling van praktijken en de cruciale overstap van voor- en vroegtijdse educatie en opvang naar de basisschool en die van de basisschool naar het voortgezet onderwijs bevorderen voor leerlingen en hun families. Lokale instellingen zouden een kernrol kunnen spelen met het bevorderen van deze samenwerking. Netwerkactiviteiten en multiprofessionele leergemeenschappen op regionaal, nationaal en internationaal niveau moeten ook worden gestimuleerd om wederzijds leren en de verspreiding van praktijken te bevorderen.

2. Ondersteuning van leerlingen

Een stimulerende en bevorderlijke leeromgeving die voor alle leerlingen hoge verwachtingen schept, is van essentieel belang. De school moet alle leerlingen een omgeving bieden die inhaakt op hun diversiteit, hun leerpotentieel optimaliseert en afgestemd is op hun leerbehoeften. Als onderdeel van het beleid/de missieverklaring van de school, moet de focus sterk op de preventie van voortijdig schoolverlaten liggen. Scholen moeten snel reageren, ongeacht welke leermoeilijkheden en eerste aanwijzingen van gebrek aan motivatie er worden vastgesteld. Doelgerichte interventie als onderdeel van een systemisch ondersteuningskader om hulp aan leerlingen te bieden is van essentieel belang.

- Boeiende en stimulerende onderwijsprogramma's en doeltreffende onderwijsmethoden: Bij het wekken van hoge verwachtingen voor alle leerlingen

¹² Europese Commissie (2015), een vergelijkende studie naar kwaliteitsbewaking in schoolonderwijssystemen in de EU (Comparative study on quality assurances in EU school education systems (<http://bookshop.europa.eu/en/comparative-study-on-quality-assurance-in-eu-school-education-systems-pbNC0415279/>))

moeten onderwijsprogramma's ruimte bieden voor persoonlijke onderwijs- en leervormen en verschillende beoordelingsstijlen. Ze moeten meer focus leggen op een formatieve beoordeling om het vergaren van kennis en de ontwikkeling van vaardigheden en competenties op het hoogst mogelijke niveau van elk kind te bevorderen, terwijl de kwaliteit van de inhoud van de onderwijsprogramma's gehandhaafd blijft. Onderwijsprogramma's moeten aansluiten op het echte leven en de diversiteit in de maatschappij, en ze moeten continuïteit met toekomstige onderwijs- en opleidingsniveaus of met alternatieve opleidingstrajecten bieden. Ze moeten ruimte bieden voor meer leerlinggerichte onderwijsmethoden en meer op samenwerking gericht onderwijs en leren. Mogelijkheden voor de validatie van niet-formeel en informeel leren moeten ook beschikbaar zijn.

- Het welzijn van leerlingen: Terwijl de focus sterk op onderwijs en leren blijft liggen, moet ook het welzijn van leerlingen worden bevorderd. Naast het creëren van een veilige en uitnodigende omgeving kunnen scholen ook een belangrijke rol spelen met het identificeren van gevallen van pestgedrag, slachtofferschap, geweld of mishandeling die op en buiten school plaatsvinden. Het ontwikkelen van strategieën om pesten te voorkomen is in dat opzicht essentieel. Een uitgebreid aantal verschillende activiteiten, ondersteuning en begeleiding, waaronder emotionele en psychologische ondersteuning voor het aanpakken van mentale gezondheidskwesties (waaronder angst, depressie, posttraumatische stoornissen) moeten op school en indien van toepassing in samenwerking met lokale instellingen en diensten beschikbaar zijn voor leerlingen.
- Mechanismen voor vroege detectie: Het is belangrijk dat vroege signalen van gebrek aan motivatie, waaronder afwezigheid van school en onbehoorlijk gedrag, snel worden geïdentificeerd en dat hier snel op kan worden ingespeeld. Er kunnen vroege-waarschuwingssystemen worden ingevoerd, op basis van aanbevelingen van nationale of lokale instellingen al naar gelang van toepassing is.
- Een systemisch ondersteuningskader: Snelle identificatie van leermoeilijkheden of andere problemen moeten een reactie in gang zetten via een systemisch ondersteuningskader binnen de school. Doelgerichte interventie voor leerlingen die risico lopen moet op inclusieve wijze worden verstrekt; dat zal doeltreffender zijn als het door multidisciplinaire teams op scholen wordt uitgevoerd en/of wanneer externe deskundigen op school worden binnengehaald, en door iedereen erbij te betrekken die met de leerlingen interageert, zoals familieleden, broers en zussen en vrijwilligers. De ontwikkeling van een individueel ondersteuningsplan dat met de leerling en zijn/haar familie wordt overeengekomen en dat duidelijke, haalbare doelen omvat, kan hierbij uitkomst bieden.
- Specifieke ondersteuning voor anderstaligen: Leerlingen van wie de moedertaal niet dezelfde is als de onderwijstaal moeten aanvullende en passende ondersteuning krijgen in overeenstemming met hun behoeften, het liefst buiten schooltijd en met vermijding van elke vorm van afzondering of scheiding. De competenties en vaardigheden in hun moedertaal moeten worden gewaardeerd en worden gebruikt als een hulpbron voor de rest van de klas. Ouders zouden ook hun voordeel kunnen halen uit taalondersteuning; in dat opzicht zouden scholen in partnerschap kunnen werken met bijv. NGO's om taalonderwijs voor ouders met een migrantenachtergrond te ondersteunen. Andere vormen van ondersteuning moeten ook beschikbaar zijn, vooral voor pas gearriveerde migranten, op school of daarbuiten, in samenwerking met lokale instellingen en diensten.

- De stem van leerlingen en participatie in het schoolleven: Leerlingen moeten eigenaarschap over hun leren voelen en de mogelijkheid krijgen hun mening te laten horen. Deel uitmaken van het leven en de activiteiten op school vergroot de motivatie en het gevoel van aansluiting¹³. Er moet voldoende tijd zijn voor dialoog in de klas, via leerlingenraden of overleg, zodat leerlingen kwesties in verband met hun eigen leerervaring bespreekbaar kunnen maken. Interactief onderwijs en dialogisch leren (bijvoorbeeld in kleine groepjes) zouden de mogelijkheden voor leerlingen kunnen uitbreiden, zodat ze zich beter op hun gemak voelen om kwesties te bespreken die hun leren beïnvloeden. Interne/externe overlegmethoden zouden ook gebruikt kunnen worden om naar de mening van leerlingen te vragen. Participatie in schoolprojecten die gericht zijn op specifieke vraagstukken (zoals milieubewustzijn), waaronder het volledig benutten van de mogelijkheden die door Erasmus+ en eTwinning worden aangeboden, kan de participatie van leerlingen helpen bevorderen. Scholen moeten ook een zinvolle deelname van leerlingen aan het besluitvormingsproces van de school bevorderen (bijv. via vertegenwoordiging in schoolbesturen/-raden), evenals aan evaluatie- en verbeteringsprocessen op school. Hoewel alle leerlingen ondersteuning moeten krijgen om actief aan het schoolleven te kunnen deelnemen, is het van essentieel belang om een proactieve focus te leggen op de betrokkenheid van gemarginaliseerde leerlingen en ervoor te zorgen dat hun stem wordt gehoord.
- Loopbaangericht onderwijs en begeleiding: De rol van loopbaangericht onderwijs en begeleiding ter voorkoming van voortijdig schoolverlaten wordt algemeen erkend. Uit onderzoek blijkt dat leerlingen met een loopbaanplan meer kans hebben om op school te blijven en zich actiever in te zetten in het onderwijs. Systematisch loopbaangericht onderwijs en begeleiding kunnen ook helpen om de vaak kritieke overstap naar andere onderwijs- en opleidingsniveaus en -trajecten of een baan soepeler te laten verlopen. Effectieve studievvaardigheden en loopbaangericht onderwijs moeten vanaf de eerste onderwijsfasen volledig in het onderwijsprogramma worden geïntegreerd en moeten leerlingen inzicht bieden in hun sterke kanten en talenten. Loopbaangericht onderwijs kan als verplicht onderwerp worden onderwezen, als apart vak, of als een in het onderwijsprogramma geïntegreerd interdisciplinair vak. Effectieve levenslange begeleiding bestaat vaak uit een combinatie van een uitgebreide reeks schoolse en buitenschoolse activiteiten, zoals bijvoorbeeld werkervaringsprogramma's, meeloopprogramma's, loopbaanspellen of kennismakingscursussen in andere soorten onderwijs. Hoewel leerkrachten voor leerlingen een belangrijke rol spelen bij het opdoen van vaardigheden waarmee ze hun interesses, competenties en loopbaanwensen kunnen nastreven, moet voor effectief loopbaanonderwijs ook een brede groep belanghebbenden worden gemobiliseerd (bijv. schoolbegeleiders, ouders en werkgevers).
- Buitenschoolse activiteiten: Buitenschoolse onderwijsmogelijkheden, waaronder sport, kunst, cultuur en andere activiteiten, die overeenkomen met de onderwijsdoelen, kunnen jongeren aanvullende mogelijkheden bieden om 'uit te blinken' en kunnen hun motivatie en gevoel van aansluiting bij de school vergroten. Deze activiteiten moeten op coherente wijze zijn opgezet als aanvulling op het onderwijsprogramma en om leerlingparticipatie en sociale integratie te maximaliseren; ze kunnen in de algemene beoordeling van leerlingen in aanmerking worden genomen. Dergelijke activiteiten zouden in samenwerking met

¹³ De rechten van het kind worden erkend in artikel 24 van het Handvest van de Grondrechten van de Europese Unie (OJ C 364, 18.12.2000, volledige tekst beschikbaar op http://www.europarl.europa.eu/charter/pdf/text_nl.pdf) evenals in artikel 12 van het Verdrag van de Verenigde Naties van 1989 inzake de rechten van het kind.

ouders, culturele instellingen, sport- en jongerenorganisaties, lokale diensten en NGO's, en met de inzet van vrijwilligers uit de gemeenschap kunnen worden ontwikkeld.

3. Leerkrachten

Leerkrachten zijn de kernfactor voor het leren op school door kinderen en jongeren en één van de belangrijkste sleutels tot succes op onderwijsgebied. Uit onderzoek blijkt dat een ondersteunende relatie tussen leerkracht en leerling de sterkste voorspellende factor is van inzet en goede resultaten op school. Het is essentieel dat leerkrachten begrijpen dat zij voor leerlingen cruciale overdrachtspersonen zijn, die een wezenlijk verschil kunnen maken in hun onderwijstraject. Net zo belangrijk is dat ze zich ervan bewust zijn dat hun hulp bij het vervullen van het potentieel van alle leerlingen een verantwoordelijkheid is die door alle leerkrachten en door de schoolgemeenschap in haar geheel wordt gedeeld. Omdat leerkrachten voor nieuwe uitdagingen staan, wordt hun rol steeds breder en veeleisender. Terwijl het belang van het professionele oordeel van leerkrachten wordt erkend, moeten zij ook nieuwe vaardigheden en competenties ontwikkelen aan de hand van initiële lerarenopleiding en doorlopende professionele ontwikkeling.

- Voortijdig schoolverlaten begrijpen: Een focus op het begrijpen van schooluitvalmechanismen en onderwijsachterstand, waaronder mogelijke risico- en beschermende factoren, moet een kernelement worden van de initiële lerarenopleiding en doorlopende professionele ontwikkelingsprogramma's. Het is van essentieel belang dat alle leerkrachten hun kernrol in het ondersteunen van de continuïteit van de ontwikkeling en het leren van kinderen begrijpen: leerkrachten bevinden zich in een bevoorrechte positie om een gebrek aan schoolmotivatie en de aanwezigheid van leermoeilijkheden al in een vroeg stadium op te merken, waardoor ze directe stappen kunnen nemen om de situatie aan te pakken. Ze moeten zich ervan bewust zijn dat hun verwachtingen, houding en taal aanzienlijke impact en invloed kan hebben op leerlingen en hun familie; ze moeten de rol die ouders en familieleden in het leerproces spelen erkennen en zich ervan bewust zijn dat ze van de betrokkenheid van ouders kunnen profiteren.
- Competenties van leerkrachten: Er moeten maatregelen en ondersteuningsstructuren (ideaal gesproken beschikbaar op lokaal niveau) aanwezig zijn om de levenslange loopbaanontwikkeling van leerkrachten te bevorderen. Initiële lerarenopleiding en doorlopende professionele ontwikkeling met een focus op de preventie van schooluitval moeten leerkrachten helpen om differentiatie en actief leren in praktijk te brengen. Dit moet hen voorbereiden op een effectief gebruik van competentiegericht onderwijs en formatieve beoordeling, en op het toepassen van een meer projectgebaseerde en coöperatieve vorm van onderwijs en leren. Het moet de relationele en communicatie-expertise (waaronder technieken/methoden voor het aanspreken van ouders en externe partners) versterken en het moet leerkrachten strategieën bieden voor klassenmanagement en diversiteitsmanagement, evenals technieken voor het opbouwen van relaties, conflictresolutie en de preventie van pesten.
- Leiderschapscapaciteiten van leerkrachten opbouwen: Leiderschap van leerkrachten kan worden gekenschetst door op samenwerking gerichte inspanningen waarbij leerkrachten expertise ontwikkelen en doorlopende professionele ontwikkeling stimuleren om de onderwijspraktijk te verbeteren. Leerkrachten moeten worden aangemoedigd en ondersteund om als leiders op te treden, zowel binnen als buiten het klaslokaal. Leerkrachten die aan op

samenwerking gerichte leiderschapsprocessen deelnemen, dragen bij aan de effectiviteit van de school, de onderwijskwaliteit en verbeterde leerlingprestaties.

- Werkervaring: Als onderdeel van de initiële lerarenopleiding is het belangrijk dat alle leerkrachten in opleiding (LIO) praktische mogelijkheden krijgen om hun begrip van de aard, oorzaken en omvang van voortijdig schoolverlaten en onderwijsachterstand te verbeteren, evenals de effecten daarvan op het leren en de eisen die aan hen als leerkrachten worden gesteld. LIO-ers moeten in de praktijk worden blootgesteld aan de dagelijkse realiteit van voortijdig schoolverlaten, bijv. door middel van deelname aan stages op scholen met een hoog uitvalpercentage of een hoge mate van sociaaleconomische uitsluiting, of aan begeleide activiteiten met kwetsbare gezinnen. Dit zou LIO-ers de mogelijkheid bieden om hun rol als leerkracht en de manier waarop zij de onderwijsbehoeften van risicokinderen zouden aanpakken te overwegen.
- Leren van vakgenoten en leerlingen: Opleiding op school om een cultuur van wederzijds leren (niet alleen onder vakgenoten maar ook onder leerlingen) en wederzijdse observatie te ontwikkelen en stimuleren, is van essentieel belang. Begeleiding door vakgenoten zou ook gestimuleerd kunnen worden, zowel binnen scholen als in samenwerking met andere scholen. Scholen van verschillende soorten en niveaus moeten als bron voor elkaar fungeren via netwerkactiviteiten, waarbij scholen kunnen samenwerken en van elkaar kunnen leren. IT-middelen en samenwerkingsplatforms zoals eTwinning kunnen zeer effectief zijn voor het ondersteunen van deze samenwerkingsvormen.
- Diversiteit omarmen: In gevallen waarbij scholen zich actief toeleggen op het omarmen van de verschillen tussen zowel hun personeel als hun leerlingen, worden bewijzen van duurzame verbetering aangetroffen. De kennis, competenties en vaardigheden van leerkrachten in verband met hun begrip van diversiteit in al zijn verschijningsvormen, intercultureel onderwijs, meertaligheid en het lesgeven aan tweede taalverwervers moeten in de initiële lerarenopleiding zijn ingebed en via doorlopende professionele ontwikkeling worden versterkt. Het beroep leerkracht moet verder worden gepromoot om een groot aantal kandidaten uit alle lagen van de gemeenschap aan te trekken en daaruit de beste kandidaten te werven. Daarbij moet een sterke cohesie wat betreft de fundamentele waarden en doelstellingen van de school, die door de gemeenschap en belanghebbenden in algemene zin worden gedeeld en goedgekeurd, gehandhaafd blijven.
- Aanvullende ondersteuning voor leerkrachten: Gepaste erkenning en ondersteuning voor leerkrachten op scholen met een hoog percentage voortijdige schoolverlaters of met een hoge mate van sociaaleconomische uitsluiting moeten in overweging worden genomen, bijv. in de vorm van aansporingen tot doorlopende professionele ontwikkeling, sabbatsverlof voor professionele ontwikkeling, aanvullende onderwijs- of niet-onderwijsmiddelen, enz. Het emotionele welzijn van personeel moet ook in aanmerking worden genomen.

4. Ouders en familieleden

Betrokkenheid van ouders is een kernfactor voor succes op onderwijsgebied: een stimulerende thuisomgeving en de geëngageerdheid van ouders zijn cruciaal voor het leerproces van kinderen en hun cognitieve, sociale en emotionele ontwikkeling. De relatie tussen scholen, ouders en familieleden kan echter problematisch zijn. Enerzijds kan dat het gevolg zijn van eerdere ervaringen van de ouders op onderwijsgebied, de

educatieve, culturele en sociaaleconomische achtergrond, uiteenlopende opvoedingsstijlen en een gevoel verwijderd te zijn van de 'cultuur' en 'taal' van de school. Anderzijds kan dit verband houden met de perceptie van leerkrachten doordat ouders worden gezien als passief, opportunistisch of verstorend, of met een gebrek aan tijd en ervaring met het bereiken en effectief aanspreken van ouders.

- Onderwijs als gedeelde verantwoordelijkheid: Ouders en familieleden hebben de meest rechtstreekse en duurzame impact op het leren en de ontwikkeling van kinderen. Alle ouders en familieleden moeten erkend en ondersteund worden als mede-opleiders in het leerproces van hun kinderen, al vanaf jonge leeftijd. Scholen en andere belanghebbenden, zowel binnen het onderwijs als daarbuiten, kunnen maatregelen ontwikkelen om families te helpen met het creëren van een thuisomgeving die leren stimuleert, en om informatie en ideeën te bieden over hoe zij hun kinderen thuis met hun huiswerk en andere, aan onderwijs gerelateerde activiteiten kunnen helpen.
- Vertrouwen en samenwerking: Effectieve partnerschappen tussen familie en school moeten zijn gebaseerd op wederzijds respect en erkenning van de middelen en expertise die beide partijen hebben. Een cultuur die wordt gekenmerkt door wederzijds vertrouwen en begrip tussen scholen en families, is van essentieel belang. Een school waarin ouders zich welkom voelen, ongeacht hun achtergrond en onderwijsniveau, en waar ze als hulpbron voor de school worden beschouwd, moet worden gestimuleerd. Dit kan worden bereikt door bijvoorbeeld specifiek tijd en ruimte te maken voor ouders om elkaar te ontmoeten en ondersteunen, door ouders uit te nodigen hun vaardigheden en kennis op vrijwillige basis tijdens onderwijsactiviteiten met de klas te delen (bijv. voorlezen aan de klas, aanvullende ondersteuning voor individuele leerlingen, het leiden van kleine groepjes) of tijdens andere activiteiten op school (zowel binnen als buiten het leerplan). Waar nodig kunnen hier andere diensten, NGO's en deskundigen (cultureel bemiddelaars, mentoren, maatschappelijk werkers, enz.) bij worden betrokken om positieve relaties met ouders op te bouwen, met name die uit kansarme milieus en/of met negatieve schoolervaringen in het verleden. Culturele evenementen/festivals en welzijnsactiviteiten kunnen een culturele brug helpen slaan om gemarginaliseerde ouders en ouders uit etnische minderheidsgroepen te bereiken.
- Deelname aan de besluitvorming van scholen en het schoolleven: Uitvoerige participatie door ouders in besluiten over kwesties met betrekking tot leren, de organisatie van de school en schoolactiviteiten, is bevorderend voor de transparantie en een betere afstemming op de werkelijke behoeften van de gemeenschap, wat een groter gevoel van gedeelde verantwoordelijkheid rondom het onderwijs creëert. Er is behoefte aan een proactieve focus op het ondersteunen van participatie in schoolactiviteiten en bestuurszaken door alle ouders. Met name gemarginaliseerde ouders hebben hulp nodig om aan het besluitvormingsproces van de school deel te nemen. De rol van ouders in de organisatie van de school moet duidelijk worden uitgelegd. Betrokkenheid van ouders moet volledig zijn ingebed in de evaluatie- en controleprocessen van de school. Het concept 'familie' moet worden uitgebreid tot leden uit de ruimere familiekring die bij de opleiding van het kind betrokken zijn.
- Toegang tot informatie voor ouders: Leerlingen en hun ouders, met name die met een migrantenachtergrond, moeten de mogelijkheid hebben om toegang te krijgen tot duidelijke informatie over het onderwijsstelsel van het land en de beschikbare schoolkeuzes. Ze moeten de kans krijgen de implicaties van deze keuzes voor de

toekomstige studiemogelijkheden van de leerling te begrijpen. Schoolspecifieke kwesties met betrekking tot de verschaffing van begeleiding en adviesdiensten, het welzijn van leerlingen en ondersteuningsdiensten moeten aan leerlingen en hun ouders worden toegelicht.

- De communicatie verbeteren: Het verbeteren en openen van communicatiekanalen tussen scholen en families kan helpen om een vertrouwensband en onderling begrip te kweken. Communicatiestrategieën moeten afgestemd zijn op de context en de behoeften van ouders. Zowel formele (bijv. ouderavonden) als informele (bijv. sociale evenementen) communicatiemethoden kunnen worden gebruikt om vruchtbare relaties op te bouwen. Er kunnen speciale welzijnsactiviteiten, bijvoorbeeld via interculturele bemiddelaars, nodig zijn om ouders te bereiken die de onderwijstaal niet beheersen. Voor sommige scholen gaat een verbetering van de communicatie gepaard met gebruik van technologie, zoals e-mail/sms, interactieve telefoonsystemen, nieuwsbrieven en interactieve websites. Het is belangrijk dat er structuren aanwezig zijn om feedback van ouders te bevorderen en te stimuleren, en dat deze feedback in aanmerking wordt genomen.
- Mogelijkheden bieden voor de educatie van ouders: Uit onderzoek blijkt dat educatie van de familie een reeks voordelen kan bieden voor ouders en kinderen, waaronder verbeteringen op het gebied van lees-, schrijf- en rekenvaardigheid. Het omhoog tillen van het onderwijsniveau van ouders is een van de acties die voortijdig schoolverlaten voorkomt. Wanneer ouders zelf met onderwijsactiviteiten bezig zijn, bevordert dat de culturele en educatieve interactie in het gezin. Ouders ondervinden de gunstige effecten van zelfeffectiviteit, zelfredzaamheid en een grotere betrokkenheid bij de school van hun kind en krijgen meer zelfvertrouwen bij het helpen van hun kind thuis. Dit leidt tot een grotere inzet op school en betere leerresultaten. Het openstellen van schoolfaciliteiten buiten de normale schooluren, voor taalondersteuning en andere lessen voor ouders, kan een zeer gunstige uitwerking hebben, met name voor ouders die zich door hun schoolstelsel overweldigd voelen. Dit helpt om de belemmeringen weg te nemen waar scholen mee worden geconfronteerd wanneer ze de betrokkenheid van ouders proberen te vergroten. Voor ouders die in het verleden echter zeer negatieve schoolervaringen hebben opgedaan zou de samenwerking met NGO's uitkomst kunnen bieden om andere mogelijkheden te creëren waarbij de educatie van ouders op andere locaties plaatsvindt.

5. Betrokkenheid van belanghebbenden

De veelzijdige aard van voortijdig schoolverlaten vraagt om een veelzijdig antwoord en de betrokkenheid van een brede groep belanghebbenden, deskundigen en diensten. Verschillende belanghebbenden kunnen uiteenlopende en aanvullende perspectieven bieden om de problematiek te begrijpen. Ze kunnen oplossingen bieden die op de specifieke behoeften van leerlingen zijn afgestemd. De samenwerking kan verschillende vormen aannemen en op verschillende niveaus plaatsvinden, in overeenstemming met nationale omstandigheden, uiteenlopend van meer formele structuren tot meer flexibele maatregelen voor netwerkactiviteiten.

Het opbouwen van vertrouwensrelaties en samenwerking tussen verschillende belanghebbenden kan tijd, aandacht en aanpassing vergen. Het heeft echter ook het potentieel om positieve verandering teweeg te brengen. Afhankelijk van de nationale context bevinden lokale instellingen, en in nog sterkere mate schoolhoofden, zich in de beste positie om deze processen te ondersteunen. Zij spelen een kernrol bij het

bevorderen van de samenwerking tussen scholen, het leggen van partnerschappen, de coördinatie van diensten, het scheppen van mogelijkheden voor invoering, enz.

- Betrokkenheid van belanghebbenden: Het is belangrijk dat alle relevante lokale belanghebbenden zijn geïdentificeerd en van het begin af aan bij het proces betrokken zijn. Er moet een brede groep belanghebbenden en deskundigen in aanmerking worden genomen: maatschappelijk werkers, jongerenorganisaties en -diensten, welzijnswerkers, psychologen, verplegend personeel en andere therapeuten (logopedisten), kinderbeschermingsdiensten, begeleidingsdeskundigen, politie, vakbonden, bedrijven, interculturele bemiddelaars, migrantenorganisaties, NGO's en andere organisaties in de gemeenschap op het gebied van sport, het culturele milieu en actief burgerschap, enz. De keuze van belanghebbenden moet toepasselijk en relevant zijn voor de lokale omstandigheden en context. Samenwerking met sociale partners en lokale bedrijven is zeer belangrijk, aangezien dit de werkgerelateerde relevantie van het onderwijsprogramma kan vergroten en het aantrekkelijker kan maken voor jongeren. De betrokkenheid van belanghebbenden moet ruimte bieden voor continue feedback, aanpassing en wijziging van betrokkenheid al naar gelang van toepassing is. Erkenning van de waarde en bijdrage van belanghebbenden moet ook worden bevorderd.
- Steun en leiderschap: Er moet politieke steun zijn voor het bevorderen en organiseren van samenwerking en netwerkactiviteiten op lokaal niveau, en duidelijk en sterk leiderschap om het proces richting te geven. Richtsnoeren van het juiste beleidsniveau kunnen hierbij een optie zijn. Er moeten mechanismen aanwezig zijn om een wederzijdse stroom van informatie tussen de school, haar belanghebbenden en de relevante instellingen te realiseren, al naargelang het geval en in overeenstemming met nationale omstandigheden. Goede praktijken en informatie moeten op lokaal, regionaal, nationaal (waar van toepassing) en internationaal niveau worden gedeeld.
- Gemeenschappelijke strategie: Een gemeenschappelijke strategie of gemeenschappelijk actieplan, gebaseerd op gedeelde doelen en een algemeen begrip van de uitdagingen, kan de samenwerking tussen belanghebbenden structuur helpen geven. De strategie of het plan moet zijn gericht op de behoeften van de leerling en gebaseerd zijn op een werkelijk multi-institutionele aanpak, rekening houdend met de uiteenlopende perspectieven en missies van elke belanghebbende. Het is belangrijk dat de rollen, verantwoordelijkheden en stelsels vanaf het begin af aan duidelijk worden gedefinieerd en overeengekomen, eventueel met behulp van contractueel vastgelegde afspraken, in overeenstemming met lokale omstandigheden. Het creëren van een centraal coördinatiepunt kan een optie zijn om onvermijdelijke spanningen te verhelpen, maar kan ook als centraal aanspreekpunt voor belanghebbenden fungeren en informatiestromen, diensten en ondersteuningsstelsels voor voortijdige schoolverlaters coördineren. Er moeten controle- en evaluatiemechanismen zijn ingesteld die ruimte bieden voor continue feedback en aanpassing en wijziging van de betrokkenheid al naar gelang van toepassing is. Er moeten richtsnoeren/indicatoren worden ontwikkeld om, waar van toepassing, zelfevaluatie te bevorderen.

Slotopmerkingen

Met dit document komt het werk van de Werkgroep Schoolbeleid inzake voortijdig schoolverlaten tot een einde. Het biedt beleidsboodschappen voor een geconsolideerd conceptueel en pragmatisch kader voor het ondernemen van actie om de kwestie van voortijdig schoolverlaten aan te pakken. Het bevat een voorstel voor een paradigma voor duurzame actie, waarmee de Europese Unie in staat zou zijn haar hoofddoelstelling te behalen en voortijdig schoolverlaten in 2020 tot minder dan 10% te laten dalen. Maar meer nog biedt het richtsnoeren om lidstaten te helpen met de ontwikkeling van een op samenwerking gerichte aanpak betreffende het bestrijden van voortijdig schoolverlaten.

Deze beleidsboodschappen bieden richtsnoeren voor de manier waarop de verschillende belanghebbenden in staat kunnen worden gesteld en ondersteund kunnen worden om deel te nemen aan een 'schoolbrede aanpak' voor het aanpakken van voortijdig schoolverlaten. Dit is gedaan in de overtuiging dat een op samenwerking gerichte aanpak een uitwaaiereffect heeft op andere aspecten van het leven van burgers en de gemeenschappen in heel Europa. Tot slot komt in dit document de beleidsachtergrond van de Europese Toolkit voor scholen aan de orde, waarbij doorgedaan wordt met het verzamelen van voorbeelden van goede praktijken uit Europese landen. Beleidssamenwerking inzake schoolbeleid zal binnen de hele Europese Unie worden voortgezet en zal verdere mogelijkheden bieden voor het leren van vakgenoten en de uitwisseling van praktijken.

